

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 3, Aralık/December 2024]

Hiclâl DEMİR

<https://orcid.org/0000-0002-9508-7879>

Doç. Dr.

hiclaldemir@hitit.edu.tr

Hitit Üniversitesi

<https://ror.org/01x8m3269>

Fen-Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Osmanlı Okült Metinlerine Bir Örnek: Avanzâde Mehmet Süleyman'ın *Ulûm-ı Hafiyeden İlm-i Ahkâm-ı Nücûm* yahut *Yıldızname* Adlı Eseri

*An Example of Ottoman Occult Texts:
Avanzâde Mehmet Süleyman's Work Called *Ulûm-ı
Hafiyeden İlm-i Ahkâm-ı Nücûm* or *Yıldızname**

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 17.10.2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 03.12.2024

Yayın Tarihi | Date Published: 30.12.2024

Atf | Citation

Demir, H. (2024). Osmanlı Okült Metinlerine Bir Örnek: Avanzâde Mehmet Süleyman'ın *Ulûm-ı Hafiyeden İlm-i Ahkâm-ı Nücûm* yahut *Yıldızname* Adlı Eseri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(3), 1475-1504.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1568747>

Demir, H. (2024). An Example of Ottoman Occult Texts: Avanzâde Mehmet Süleyman's Work Called *Ulûm-ı Hafiyeden İlm-i Ahkâm-ı Nücûm* or *Yıldızname*. *Journal of Academic Language and Literature*, 8(3), 1475-1504.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1568747>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Katkı Oranı Beyanı Author Contributions	Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir Author's contribution rates to the study are equal.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright&License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Hiclâl DEMİR | Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

Öz

Bilinenin ardındaki öğrenme merakı ve geleceğe hükmetme isteği insanoğlunu doğaüstü ve paranormal özellikler taşıyan okült bilgilere yöneltmiştir. Yaşadığı hayatın zorluklarını aşmak isteyen insan, sınırlarından kurtulup olasılıkları çeşitlendirmek ister. Simya, sihir, büyü, fal gibi yaygın okült inanç ve uygulamalardan biri de astrolojidir. Osmanlıca metinlerde “ilm-i tencim” ya da “ilm-i ahkâm-ı nücüm” şeklinde anılan bu “ilim”, matematiksel verilere dayanmadığı için astronominin metafiziği olarak kabul edilmiştir. İslam âlimlerinin yıldızlardan hüküm çıkarmayı “tevhid” inancına aykırı bulmasına rağmen insanların geleceği öğrenme isteği, bu ilmin yaygınlaşmasına yol açmıştır. Yıldızların özellikle doğum anında insanları etkilediği, onların duygu ve davranışlarını belirlediği düşünülmüş ve kişinin doğum anında gökyüzündeki yıldızların hareket ve istikametlerini içeren yıldız haritaları çıkarılmıştır. İlm-i nücûma duyulan ilgi; seyyarelerin ve burçların özellikleri, hastalıkların keşfi, işin hayırlı mı, hayırsız mı olacağı vb. bilgilerin yer aldığı yıldıznâmelerin yazılmasına sebep olmuştur. Son dönem yıldıznâmelerinden biri de Avanzâde Mehmet Süleyman’a ait olan ve 1330’da (1914/1915) yayımlanan *Ulûm-ı Hafiyeden Yıldıznâme* adlı eserdir. Fen bilimleri alanında eğitim görmüş yazarın 20. yüzyılın başında böyle bir eser yayımlaması ilginçtir. Bu makalede Avanzâde Mehmet Süleyman’ın sözü edilen eseri incelenerek ilm-i nücûmu nasıl değerlendirdiği sorusuna yanıt aranmıştır. Yazarın, bu kadim bilgiye ait geleneksel bilgileri; tarihî gelişimi, seyyareler ve nitelikleri, burçlar, tâlî’ zayıçesi, sayılarla fal bakma, mesut-meşum günler ana başlıklarında incelediği görülmüştür. Satır aralarında ilm-i nücûma dair tereddütlerini dile getiren yazar, bu ilme ne kadar itimat edilebileceğini sormuş ve tesadüfün rolüne değinmiştir. Sonuç itibarıyla Avanzâde Mehmet Süleyman, yüzyıllar içinde oluşan bu kadim bilgiyi kıymetli bulmakla beraber onun bilimsel gelişmeler ışığında bir dönüşüm geçirmesi gereğinin altını çizmiştir. İlm-i nücûm ve onun etrafında oluşan geleneğin kaybolmasını istememiş ancak yeni keşiflerle bu ilmin yerini “ilm-i nücûm-ı hakîki” / “ilm-i heyet”in alacağını öngörmüştür.

Anahtar Kelimeler: okült, ilm-i ahkâm-ı nücûm, yıldıznâme, Avanzâde Mehmet Süleyman, *Ulûm-ı Hafiyeden Yıldıznâme*.

Abstract

*The curiosity to learn behind the known and the desire to dominate the future have led mankind to occult knowledge that has supernatural and paranormal characteristics. A person who wants to overcome the difficulties of life wants to get rid of his limits and diversify the possibilities. One of the widespread occult beliefs and practices such as alchemy, magic, spells, fortune telling is astrology. This “science”, referred to as “ilm-i tencim” or “ilm-i ahkâm-ı nücüm” in Ottoman texts, was accepted as the metaphysics of astronomy because it was not based on mathematical data. Although Islamic scholars found it against the belief in “tawhid” to derive judgments from stars, people’s desire to learn about the future led to the spread of this science. The interest in the science of divination led to the writing of horoscopes, which included information on the characteristics of planets and zodiac signs, the discovery of diseases, whether a job would be auspicious or not, etc. One of the horoscopes of the last period is the work called *Ulûm-ı Hafiyeden Yıldıznâme*, which was written by Avanzâde Mehmet Süleyman and published in 1330 (1914/1915). It is interesting that the author, who was educated in the field of science, published*

such a work at the beginning of the 20th century. In this article, the aforementioned work of Avanzâde Mehmet Süleyman was examined and an answer was sought to the question of how he evaluated the astrology. It was seen that the author examined the traditional information belonging to this ancient knowledge under the main headings of historical development, planets and their qualities, zodiac signs, horoscope, fortune telling with numbers, happy-unlucky days. The author, who expressed his hesitations about the science of stars between the lines, asked how much this science could be trusted and touched on the role of coincidence. As a result, Avanzâde Mehmet Süleyman found this ancient knowledge, which had been formed over centuries, valuable, but underlined the need for it to undergo a transformation in the light of scientific developments. He did not want the astrology and the tradition formed around it to be lost, but he predicted that with new discoveries, this science would be replaced by the "astronomy".

Keywords: *occult, astrology, horoscope, Avanzâde Mehmet Süleyman, Ulûm-ı Hafiyeden Yıldıznâme.*

*İtme 'âr öğren okı ehinden
Her şeyün 'ilmi güzel cehlinden*

Nâbî

Giriş

Kendisini evrenin güçlü bir parçası olarak gören insan, çevresindeki bilinmezleri keşfetmek, geleceği önceden görmek istemiş; ancak ölümün kaçınılmazlığı karşısında çaresiz kalmıştır. Bu çaresizlik onu mistik ve spiritüel düşünce akımlarına yöneltmiştir.

Okültizm (Okkultizm) terimi Latince "gizlemek, gömmek, örtbas etmek, sır tutmak" manalarına gelen "occulto" fiilinden türetilmiştir (Çiftçi, 2017, s. 196). Okültizm, evrenin bilinmeyen gizemini kavramaya ve ona egemen olmaya yönelik yöntem ve bilgilerin genel adıdır. Bu bilgi ve yöntemler herkes tarafından bilinemez. Anlaşılması için kapalı düşünce ve inanç sistemlerinin ezoterik temel bilgi ve düşüncelerini içeren kuram, uygulama ve törensel yaşantılara gereksinim vardır. Spiritüel ve mistik düşünce akımları, bilinen ve görünen evrenin bir başka kavranamayan güç tarafından yönetilip yönlendirildiği ve insanın bu gizemi öğrenip kendi amacı doğrultusunda ona hâkim olabileceği varsayımından hareket eder. Bu tür düşünce akımlarına göre gizemler, sezgisel ve aşkın çabalarla ulaşılabilen bilgi ve becerilerdir. Dolayısıyla kişi bu bilgilere ya doğuştan getirdiği yetilerle ya da kişisel gayretleriyle vâkıf olur. Sıradan insanlara kapalı bu gizler âleminin bazı insanlarca kavrandığı, deneyimlerinin sözlü olarak aktarıldığı ya da yazılı olarak kaydedildiği düşünülür. Bu nedenle gizli ilimlerin hemen hepsinde eski ustaların törensel uygulamaları harfiyen öğrenilir ve ana bilginin yitik olduğu düşüncesiyle bu yitik bilgiye ulaşmak için araştırmalar yapılır (Babaoğlu, 1997, s. 5-8). Gizli ilimlere sahip olduğunu söyleyen ve "kâhin, sihirbaz, büyücü, şifacı, falcı, bakıcı" gibi isimler alan bu kişiler; mistik sezgi güçleriyle görünmez varlıklarla temasa geçerek ya da doğadaki bazı

varlık ve nesnelere yorumlayarak geleceğe dair söz sahibi olduklarını iddia etmişlerdir (Ayдын, 1995, s. 134).

İnsanoğlunun gizemli bilgilere yönelmesinin altında hangi motivasyon yatmaktadır? Dan Burton ve David Grandy, dünyada “berrak ve belirgin” düşüncelerin yanında “karanlık”ın kaçınılmaz olmasının insanları okültte yönlendirdiği düşüncesindedirler. Çünkü “okült” yalnızca “gizli, saklı, karartılmış veya karanlık” anlamına gelmez. Aynı zamanda “doğüstü” ve “normalötesi (paranormal)” anlamları da içerir. İnsan, genel olarak yerleşmiş olgu ve kuralların somut, sonlu zemininden hoşlanır ancak sıklıkla daha büyük bir olasılıklar âlemini de düşler (Burton & Grandy, 2005, s. 8-9). Burada bilinmeyenin idealize edilmesi söz konusudur. Thoreau bunu “İnsanlar sonsuzlukta bir umut bulurlar.” sözleriyle ifade eder (Thoreau’dan akt. Burton & Grandy, 2005, s. 9).

Farklı dallara ayrılan gizli bilimlerden bazıları Simya, Numeroloji, Kabala, Demonoloji, Fal, Büyü ve Astroloji’dir.

Fal, çok genel bir tanımla, bazı alet ve yöntemlerle içinde bulunulan zaman ve gelecekle ilgili tahmin ve yorumlar yapmaktır. İnsanoğlunun geleceği bilme dürtüsü tarih boyunca çok çeşitli fal türlerinin uygulanmasına yol açmıştır. El falı, kâğıt, falı, kum falı, iç organlar falı, yıldız falı bu fal türlerinden bazılarıdır.¹

Yaygın okült inanç ve uygulamalardan olan astroloji, gök cisimlerinin insan üzerindeki etkilerini inceleyerek kişinin geleceğini/kaderini tahmin etme esasına dayanır. Astrolojide gezegenlerle diğer yıldızların karşılıklı pozisyonlarının yeryüzünde değişimlere neden olduğu ve insanları etkilediği varsayılır; gündelik olaylarla ilgili öngörülerde bulunulur.

İnsanların gök cisimlerinin döngüleriyle ilgilenmeleri, madenlerle ilgilenmeleriyle hemen hemen aynı döneme rastlar. Her iki ilgi de toprağa atılan tohumla yakından ilgilidir. Tohumların yeşermesinin mevsimlerle ilgili olduğunu gözlemleyen insanoğlu, ölenin canlanışının da mevsime bağlı olduğunu düşünmüştür. Yaşanılan iklim koşulları ile gök cisimlerinin evreleri arasındaki ilişki, özellikle güneşin önemi yüzünden hemen fark edilmiştir. Böylece tabiatın yeniden canlanmasını sağlayan iklimi oluşturan gök cisimlerinin, insan yaşamı ve ölümü üzerinde de etkili olduğu anlayışı doğmuştur (Babaoğlu, 1997, s. 30-31).

Ay, güneş ve yıldızları gözlemleyen insanoğlu; onların konum ve hareketlerini anlamak için günlük, aylık ve yıllık evrelerini takip etmiştir. Bu gözlemlerin tarihçesi hakkında İlyas Çelebi şu bilgileri verir:

Kadim Mezopotamya’daki topluluklar her yıldızın yeryüzünde bir etki alanı bulunduğuna inanmış, güneşi ve ayı incelemek için tapınaklarını piramit şeklinde yapmışlardır. Bu gözlemler esnasında dünya hayatı ile yıldızlar arasında ilişki kurarak

¹ “Yıldız falı” ifadesini bugün “astroloji” ile karşılamak mümkündür. “Fal”ın bir alt türü olarak kabul edilebilir. Ancak kimi yayınlarda “fal”dan ayrı bir okült bilgi olarak ele alınmıştır. Bkz. Ali Babaoğlu, *Okkultizm*, BDS Yayınları, 1997. Bunda, astrolojinin özellikle son yıllarda yazılı ve görsel basında çok popüler olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. İnsanlar tarafından çok rağbet görmesi, “fal”dan bağımsız bir okült bilgi olarak değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur.

gezegenlerin akıllı varlıklar olduğu ve hareketlerinin bir anlam taşıdığı kanaatine varmışlardır. (...) Başlangıçta sadece kralların ve milletlerin kaderiyle irtibatlandırılan bu hareketler zamanla bütün insanlara teşmil edilmiştir. Bâbilliler, biri kurban edilen hayvanların ciğerlerine bakarak, diğeri gökyüzünü gözlemlemek suretiyle gerçekleştirilen iki tür fala başvurmaktaydılar. Bu gözlem işini önemseyen ve Sirius yıldızı ile Nil nehrinin taşması arasında ilişki kuran Mısırlılar, astrolojide önemli işlevi olan tutulum çemberini 10'ar derecelik otuz altı bölüme ayırmışlardır; bundan ilham alınarak sonraları zodyak 30 derecelik on iki parçaya bölünmüştür. Çinliler de ayın bir aylık hareketini yirmi sekiz bölüme, güneşin bir yıllık hareketini de on iki bölüme taksim etmişlerdir. (Çelebi, 2013, s. 545)

Eski Babil'de gökyüzü kehanetleri; bireyle değil ülkenin refahı, hasatın durumu ve kralın kaderiyle ilgilenmiştir. Babil şehrinin güneyinde bulunan bir tablette şöyle yazmaktadır:

- Gökyüzü kapalıysa sene kötü geçecektir.
- Yeni ay ortaya çıktığında gökyüzü parlaksa ve neşeyle selamlanmışsa sene güzel geçecektir.
- Eğer yeni ay çıkmadan önce kuzey rüzgârı gökyüzünde boydan boya eserse mısırlar bol miktarda büyüyacaktır. (Robert Chadwick'ten akt. Çiftçi, 2017, s. 208)

Mezopotamyalılar, yıldızları göğün yazıları olarak görmüş; milletlerin ve insanların kaderinin orada olduğuna inanmışlardır. Önemli olaylar olduğunda yıldızların durumunu belirleyip benzer durumlarda benzer olaylar beklemişlerdir. Astrolojide burçlara başvurmanın MÖ. 700'lerden itibaren ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bir kimsenin doğumu esnasında yıldızların durumundan hareketle onun kaderinin bilinebileceğine inanılmıştır (Ayдын, 1995, s. 135).

Batıda "astroloji" olarak adlandırılan ve yıldızların hareket ve durumlarından geleceğe dair sonuç çıkarma olarak tanımlanan "ilim" Arapçada "ilmü't-tencîm" veya "ilmü ahkâmî'n-nücûm" olarak adlandırılır. Osmanlıca metinlerde "ilm-i tencîm" veya "ilm-i ahkâm-ı nücûm" şeklinde geçen bu terim, Türkçe "yıldız falı" olarak anılmıştır. Bu ilmin uygulayıcılarına da "müneccim" denir. Agâh Sırrı Levend, "ilm-i ahkâm-ı nücûm"un kökenini Babil'in Keldanîler'den evvelki sakinleri olan Nebatîler'e dayandırır. Yıldızlara tapan Nebatîler, onların seyir ve hareketlerini inceleyerek bazı hükümler çıkarmışlardır. Nebatîler'e göre her yıldızın bir ismi vardır ve bu isim İbrani harflerinden birine delalet eder. İlm-i ahkâm-ı nücûmun Yahudiler arasında çok yayıldığını ve bu bilgileri gizli tuttuklarını belirten Levend, Yahudiler'in bu ilme dair *Zühre* adında bir de kitapları olduğunu ifade eder (Levend, 1984, s. 197).

İslam öncesi dönemde Araplar arasında yıldızlara tapanlar; yağmur, rüzgar gibi doğa olaylarının yıldızların etkisiyle meydana geldiğine inananlar olmuştur. İslamiyet bu inançları "tevhid" anlayışına aykırı bularak yasaklamıştır. İlyas Çelebi, *Kurân-ı Kerîm*'de ay, güneş ve yıldızlardan Allah'ın ilim ve kudretine tanıklık etmeleri bağlamında söz edildiğini belirtir ve şu bilgileri verir:

Hadislerde de yıldızlara yaratıcı güç atfetmenin “tevhid” inancıyla bağdaşmayacağını bildiren çok sayıda ifade yer almaktadır. Hz. Ali, bir yolculuk dolayısıyla Medine’den ayrıldıklarında Hz. Peygamber’in kendi elinden tutarak “Burası Arap yarımadasıdır, yıldızlar onları saptırmadıkça şirkten arınmış durumdadır.” dediğini, “Yıldızlar nasıl saptırır?” diye sorduğunda “Yağmur yağınca şu yıldız bize yağmur yağdırdı demek suretiyle.” şeklinde cevap verdiğini; başka bir defasında da nücûm ehliyle oturup kalkmamasını öğütlediğini; (...) İbn Abbas ise Resûl-i Ekrem’in “İlm-i nücûmdan bir bilgi aktaran sihirden bir bölüm almış olur.” dediğini nakletmektedir. Müneccimlik Hulefâ-yı Râşidîn devrinde de reddedildiği halde sonradan bazı kimseler Ca’fer es-Sâdık’a konuyla ilgili tamamen uydurma bazı isnatlarla bulunmuşlardır. (Çelebi, 2013, s. 545-546)

“İlm-i ahkâm-ı nücûm (astroloji)”, tahmin ve varsayıma dayandığından matematiksel bilimlerden “ilm-i heyet”ten (astronomi) farklıdır. Ancak uzun yıllar bu iki ilim iç geçmiştir. İlhan Kutluer, İslam düşünce ve bilim tarihinde XI. yüzyıla kadar astronomi-astroloji ayrımının belirgin olmadığını söyler. Müslüman bilginlerin bir kısmı astronomi gibi astrolojiyi de matematik bilimi olarak kabul etmiş, bir kısmı ise bunu reddetmiştir. Pek çok ilim adamı tarafından hurafe olarak görülmesine rağmen astroloji, “gizli ilim” ve “sembolizm” temelinde önemini daima korumuştur (Kutluer, 1992, s. 423). Tevfik Fehd astrolojiyi, astronominin metafiziği olarak tanımlar. İslam âlimleri, ilm-i ahkâm-ı nücûmu ismindeki “ahkâm” sebebiyle ilm-i heyetten (astronomi) ayrı düşünmüşlerdir. Örneğin İbn Haldun, yıldızların kâinat üzerindeki tesirini aklen mesnetsiz, dinen de batıl bulur. “Çünkü kâinatta tek fâil, Allah’tır ve yıldızların etkisiyle bazı hadiselerin meydana geldiğine inanmak tevhid inancına aykırıdır” (Fehd, 2000, s. 124). Astrolojik tahminlerin tesadüfen doğru çıkması kimi zaman bu ilmin itibarını yükseltse de İbn Haldun’un düşünceleri, İslam âlimlerinin çoğu tarafından benimsenmiştir (Fehd, 2000, s. 124).

- Yıldız Falı ve Yıldıznâmeler

İlm-i ahkâm-ı nücûm, dünya merkezli bir evren varsayımına dayanır. Bu evren, yedi seyyare ve “burûc-ı isnâ aşer” denilen on iki burcun esas alındığı bir sistemdir. Yıldıznâmelerde gök haritası on iki bölüme ayrılır ve her bölüme bir burcun adı verilir. Her insanın doğum ânı bu burçlardan birine tekabül etmektedir. Yıldız haritasına bakan falcı, kişinin doğduğu anda yıldızların durum ve etkilerine bakarak yıldızların diğer pozisyonlarında karşılaşılabileceği iyi-kötü olayları önceden haber verir.

İlm-i nücûmla meşgul olanlara göre her insan, hayvan, bitki ve maden yıldızların etkisi altındadır. Seyyarelerin hissiyat, ahlak, tabiat ve sıhhat üzerinde etkileri olduğu düşünülür. İnsanlar, etkisi altında buldukları yıldızların özelliğine göre iyi, kötü, cömert, cimri, talihli veya talihsiz olurlar (Levend, 1984, s. 197-198). Yıldızların özellikle doğum anında insanları etkilediğine, onların huylarını, yeteneklerini, hastalıklara yatkınlıklarını belirlediğine inanıldığından kişilerin doğum anında gökyüzünün durumunun bilinmesi gerekmektedir. Yıldızların belli zamanlara göre durum ve dünyaya göre konumlarını gösteren cetvellere “zîc”; yıldızların hareket, hız ve yönlerini saptama

ilmine de “ilm-i zîc” ya da “ilm-i zâyîçe” denir. Kişiyi özel yıldız haritalarına da “zâyîçe (horoskop)” adı verilmiştir (Sezer, yty, 127-128).

Yıldızların konum ve hareketlerinden insan hayatına dair hükümler çıkarma iddiasına dayanan yıldız falına bakmak üzere yazılmış kitaplara “yıldıznâme” denir. İsmet Zeki Eyüboğlu değişik şekilde düzenlenmiş yıldıznâmeler olduğunu, bu işle uğraşan kimsenin bilgisine, yeteneğine ve benimsediği yöneme göre yıldıznâme uygulamalarının değişiklik gösterdiğini belirtir (Eyüboğlu, 2014, s. 253). İlm-i nücûmun çeşitli uygulama şekillerinden en yaygın olanları “mevâlid” ve “ihtiyârât”tır. “Mevâlid”, insanın doğumu sırasında burçlar kuşağındaki yıldızın konumuna bakarak gaybdan haber verme, demektir. “İhtiyârât” ise bir işe uğurlu ve uğursuz sayılan vakitleri seçerek karar verme anlamına gelir (Çelebi, 2013, s. 546).

Yıldız falına genellikle evlilik, iş hayatı ve savaş gibi önemli işlere karar vermeden önce sonucun hayırlı olup olmadığını öğrenmek için bakılmıştır. Diğer yandan yıldızların her birinin bedeninin bir organını etkilediği inancıyla bu bilgi, tıp alanında da kullanılmıştır. Arap alfabesindeki harfler ateş, toprak, hava, su olarak dört gruba ayrılmış; ebced-i kebîr ve ebced-i sagîr cetvelleri oluşturulmuştur (Çelebi, 2013, s. 546-547). İstanbul ve Ankara kütüphanelerindeki dördü matbu sekiz yıldıznâmeyi inceleyen Nagihan Gür, matbu eserlerdeki çerçeve yapı hakkında bilgi verir. Araştırmacı, bu yıldıznâmelerin derkenarına “Câfer-i Sâdık’a ait Kur’â-nâme falı ve bu falın bakılma aracı olan zarın üzerine yazılacak harflerle bu harflerin denk geldiği kombinasyonların hangi sayfalarda bulunduğu işaret eden bir fihrist”in eklendiğini belirtir. Yıldızların dostluk-düşmanlık durumlarına, ebced-i kebîr ve ebced-i sagîr değerlerine yer verilir. Daha sonra falına bakılacak kimsenin ve annesinin isimlerinin harflerine denk gelen ebced harfleri toplanır ve 12’ye bölünür. Kalan sayı kitabın hangi bölümüne denk gelirse o kısım okunur (Gür, 2012, s. 205-206). Yıldıznâmelerde “hayır için mi, şer için mi?”; “sahih mi, yalan mı?” gibi soruların yanıtları, falına bakılacak kişinin ismi ile o günün isminin ebced karşılıklarının toplanması ve çeşitli işlemlerle bulunmaya çalışılır.

İslamiyet; sihir, büyü gibi yıldızlardan hüküm çıkarmayı da “tevhid” inancına aykırı bularak yasaklansa da geleceği öğrenme merakı galip gelmiş; insanlar sağlık, evlilik, işin hayırlı olup olmadığı vb. konularda yıldızlardan medet ummuşlardır. Bunu -konumuz itibarıyla- Osmanlı döneminde yazılmış müellifi bilinen-bilinmeyen çok sayıda Türkçe yıldıznâmeden anlamak mümkündür. Bu yıldıznâmelerden biri de Avanzâde Mehmet Süleyman’ın kaleme aldığı *Ulûm-ı Hafiyeden İlm-i Ahkâm-ı Nücûm yahut Yıldıznâme*’dir². Eserde ilm-i ahkâm-ı nücûm hakkında genel bilgiler verilmiş; ay ve yıldızların gizli tesiri, yıldızlardan tefeül, mesut ve meşum günler, uğurlu-uğursuz rakamlar vb. hususlar eski yıldıznâme bilgileri esas alınarak açıklanmıştır. 20. yüzyılın başında pek çok buluşun gerçekleştiği ve pozitif bilimlerin ilerlediği bir dönemde Avanzâde Mehmed Süleyman

² Eserin kapağında ismi *Ulûm-ı Hafiyeden Yıldıznâme* şeklindedir. “Birkaç Söz” başlıklı bölümde yazar, eserinin ismi için *Ulûm-ı Hafiyeden İlm-i Ahkâm-ı Nücûm yahut Yıldıznâme* ifadesini kullanmıştır (Avanzâde Mehmed Süleyman, 1330, s. 1).

neden böyle bir eser kaleme almıştır? Yazar, bu gizli ilmi anlatırken geleneksel bilgileri çağın gelişmeleriyle karşılaştırmış mıdır? Bu çalışmada, daha önce üzerine inceleme yapılmayan Avanzâde Mehmet Süleyman'ın *Yıldıznâme* adlı eseri, içerdiği ilm-i nücûma dair tarihî bilgiler, Doğuda ve Batıda astrolojiye bakış, filozof ve kralların konuya dair görüşleri bağlamında incelenecek, böylece son dönem yıldıznâmelerinden biri, yazarının bu okült bilgiyi/gizli ilmi yorumlayışı bakımından değerlendirilecektir.

I. Avanzâde Mehmet Süleyman'ın *Yıldıznâme*'si

Meşrutiyet devrinin üretken yazarlarından olan Avanzâde Mehmed Süleyman 1871'de İstanbul'da doğmuştur. Beşiktaş Askeri Rüştiyesi'ni ve Tıbbiye Mektebi'nin eczacılık bölümünü bitirir. Bir süre Haydarpaşa ve Yıldız hastanelerinde çalışır, bu arada çeşitli dergilerde yazılar yazmaya ve kitaplar yayımlamaya başlar. Yönettiği *Musavver Terakki* dergisinin Rus-Japon savaşı ile ilgili yaptığı yayın Rusya'nın tepkisini çeker ve 1903'te Kudüs'e sürgün edilir. II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine İstanbul'a dönen yazar, yüzbaşı rütbesiyle Sıhhiye-i Askeriye Tercüme ve İstatistik Kısmı'na memur olarak atanır. 1912'de binbaşı olur, Harbiye Nezareti Sıhhiye Dairesinde ecza müfettişi olarak çalışmaya başlar. Bu dönemde *Afiyet* ve *Güzel Prenses* adlı dergileri yayımlar. 1918'de çocuklara yönelik *Hür Çocuk* isimli bir dergi çıkarır. Kadınlar için ilk yıllık olan *Nevsal-i Nisvan*'ı yayımlar. Telif ve tercüme yüz otuzun üzerinde eser bırakan Avanzâde Mehmet Süleyman, 1922'de İstanbul'da vefat eder.³

Avanzâde Mehmet Süleyman, kurmaca eserlerinin yanında özellikle sağlık alanında yapıtlar kaleme alarak halkı aydınlatmayı amaçlamıştır. İlgi alanı çok geniş olan yazarın; beslenme, yemek kültürü, eğitim, kadınlar ve batını konulardaki eserleri de dikkat çeker. Seher Erdoğan Çeltik hazırladığı doktora tezinde Avanzâde Mehmet Süleyman'ın 135 eserini tespit etmiş, bunları belli başlıklar altında toplamıştır (Çeltik, 2017, s. 11-16). Tılsım, sihir, büyü, fal gibi gizli ilimlerle de ilgilenen yazarın bu konularda neşrettiği eserler şunlardır: *İlm-i Serâir*, *İşkambil Falı*, *Mesâil-i Hafiyeye-i Sıhhiyeden Kız mı Oğlan mı?*, *Muayyen yahut Yeni ve Mükemmel Tabirnâme*, *Musavver ve Mükemmel İlm-i Sima Ahlak ve Tebâyi'-i Beşerin Simadan Keşfi*, *Ulûm-ı Hafiyeden Âyine ile Keşf-i İstikbâl⁴*, *Ulûm-ı Hafiyeden İlm-i Ahvali'l-Kadem*, *Ulûm-ı Hafiyeden İlm-i Kıyâfet Sima ve Kıyâfet Vasıtasıyla Keşf-i Ahlak ve Tebâyi'*, *Ulûm-ı Hafiyeden İlm-i Kehânet Kendi Kendine Sihirbazlık*, *Ulûm-ı Hafiyeden İlmü'l-Bedenin Esrar ve Hafayâsından Aza Seğirmesi*, *Ulûm-ı Hafiyeden Musavver ve Mükemmel Kıyâfetnâme⁵*, *Ulûm-ı Hafiyeden Yıldıznâme* (Çeltik, 2017, s. 350-383).

³ *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, s. 699-700.

⁴ Murat Aslan eserin yazı çevrimini de içeren bir makale yayımlamıştır. Bkz. Murat Aslan, "Avanzade Mehmed Süleyman'ın Ulûm-ı Hafiyeden Âyine ile Keşf-i İstikbâl Adlı Fal Kitabı". *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(26), 2023, s. 207-222.

⁵ Avanzâde Mehmet Süleyman'ın "Kıyâfet ilmi" ile ilgili neşrettiği dört esere dair bir değerlendirme için bkz. Fatma Akın, "20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Kıyâfet İlmî: Avanzade Mehmet Süleyman". *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 2022, s. 697-714.

Görüldüğü üzere Avanzâde Mehmet Süleyman fen bilimleri alanında eğitim görmesine rağmen okült metinlere ilgi duymuş, bu alanda pek çok eser kaleme almıştır. Bu eserlerden biri de *Ulûm-ı Hafiyeden Yıldıznâme*'dir.⁶

Yıldıznâme'nin 11 Haziran 328 tarihini taşıyan “Bir İki Söz” başlıklı ön sözünde Avanzâde Mehmet Süleyman, ilm-i ahkâm-ı nücûmdan bahseden bu eserin ilk kez matbuat hayatına kazandırıldığını, eski dönemlerde taş basması 10-15 sayfadan ibaret bir “Yıldıznâme” olduğunu ancak eksik olması sebebiyle istifadeye uygun olmadığını belirtir. Bu eksikliği gidermek için kaleme aldığı eserin mükemmel olmasına gayret ettiğini, onu herkesin anlayacağı ve faydalanacağı şekilde tertip ettiğini söyler. Bu ifadelerden yazarın, insanların merakını celbeden bu konu üzerine eski-yeni tüm bilgileri içeren, kolay anlaşılıp uygulanabilen bir esere duyulan ihtiyaca binaen eserini kaleme aldığı anlaşılmaktadır.

Avanzâde Mehmet Süleyman, ilm-i ahkâm-ı nücûmu kadim ve kıymetli bir ilim olarak görür. Yıldızların yaratılmış her şeye tesiri bilinmektedir. İnsanoğlu yüzyıllar boyunca gök cisimlerinin hareketinden hükümler çıkarmıştır. Bu hükümlerden bazılarının gerçeğe uzak olduğunu belirtip yıldızlardan hüküm çıkarmanın kesinlik taşımadığının altını çizen yazar, buna rağmen bu ilmin tamamen reddedilemeyeceği görüşündedir. Ona göre ilm-i ahkâm-ı nücûmun günümüz bilim dallarıyla ıslah olunarak ileride kıymet kazanması kuvvetli bir ihtimaldir. Bu düşüncelerle oluşturduğu kitabındaki usûllerin son derece basit olduğunu, bu usûllerle bir kişinin yıldızına bakarak o kişinin hangi yıldızın tesirinde olduğu, hâl ve istikbalinin neden ibaret olduğu ve ne tarzda bir hayat takip etmesi gerektiğinin kolayca tespit edilebileceğini söyler.

Yıldıznâme; “Yıldıznâmede Müstamel Bazı Istılâhât”, “Tabâyi’-i Burûc”, “Yıldızların Nebâtât, Hayvânât ve Madeniyât Üzerine Olan Tesirâtı”, “Seyyâreler”, “Yıldızların Vücûda Tesiri ve Onlardan Neşet Eden Hastalıklar”, “Tâlî Zâyiçesi”, “Rakamlar ve Tesirleri Vasıtasıyla Tefe’ül”, “Yıldıznâmeye Müteallik Ebced Hesabı”, “Haftanın Yedi Gününe Ait Tılsımlar” ve “Aylara Mahsus Tılsım” ana başlıklarından oluşmaktadır. Eserinin kolay anlaşılmasını amaçlayan Avanzâde Mehmet Süleyman, ön söz kısmından hemen sonra yıldıznâmede kullanılan bazı terimlerin açıklamalarına yer vermiştir. “Seyyârât-ı Süfliye ve Seyyârât-ı Ulviye” başlığı altında “burç” kavramını açıklamış; delv, hût, cedî, seratân, esed, akreb, cevzâ, sünbüle ve hamel adlarını taşıyan burçları tanıtmış ve güneşin bu burçlara hangi tarihlerde dâhil olduğunu belirtmiştir. “Medâr-ı cedî” (oğlak dönencesi) ve “medâr-ı seretân”ın (yengeç dönencesi) konumu hakkında bilgi veren yazar; yörüngeleri dünyaya yakın olduğu için Utarid ve Zühre’ye “kevâkib-i süfliye”; Merih, Müşterî ve diğerlerine de “kevâkib-i ulviye” dendiğini belirtir. Daha sonra yine yıldıznâme terimlerinden “hazîz”, “evc”, “ictimâ”, “istikbâl”, “terbî” kavramlarını açıklayan yazar, “mıntakatü’l-burûc”u şöyle tanımlar:

⁶ Avanzâde Mehmet Süleyman, *Ulûm-ı Hafiyeden Yıldıznâme*, Yeni Osmanlı Matbaası, 1330. (İç kapakta yayım yeri olarak “A. Asadoryan ve Mahdumları Matbaası” ifadesi yer almaktadır.

Semâda dâire-i husûfun [ekliptik]⁷ iki tarafında sekiz derece bu'dunda [uzağında] imtidâd eden [uzayan] daireye “mıntikatü'l-burûc” [on iki burcun bulunduğu tutulma dairesi, zodyak] derler. Şems ile etbâ'ı [ona uyanlar] işbu mıntika dâhilinde hareket ederler. Dâiretü'l-husûf ile mıntikatü'l-burûc 12 müsâvî kısma taksim olunmuş ve her biri bir nâm ile 30 dereceyi hâiz bulunmuştur. Esâmi-i burûc [burçların isimleri] itidâl-i rebîiden yani nevrûzdan bed'en ile [başlayarak] ta'dad edilir [sayılır]. İtibarları garbdan şarka doğrudur. (Avanzâde Mehmet Süleyman, 1330, s. 7)

Burçların isimleri, dâhil oldukları ay, alametleri ve dereceleri kitapta şu şekilde tablolaştırılmıştır:

درجات	علامتی	شہور	اسامی بروج
۰	♈	مارت	حمل ۱
۳۰	♉	نیسان	ثور ۲
۶۰	♊	میس	جوزأ ۳
۹۰	♋	حزیران	سرطان ۴
۱۲۰	♌	تموز	اسد ۵
۱۵۰	♍	آغستوس	سنبله ۶
۱۸۰	♎	ایلول	میزان ۷
۲۱۰	♏	تشرین اول	عقرب ۸
۲۴۰	♐	تشرین ثانی	قوس ۹
۲۷۰	♑	کانون اول	جدی ۱۰
۳۰۰	♒	کانون ثانی	دلو ۱۱
۳۳۰	♓	شباط	حوت ۱۲

II. Gökyüzünün Gizemi/“Semadaki Yıldızlarla İstişare”

Avanzâde Mehmet Süleyman, ilm-i ahkâm-ı nücûmun temel terimlerini açıkladıktan sonra bu ilmin ortaya çıkışını tarihî bilgiler ışığında değerlendirir.

İnsanoğlunun yıldızlara ilgisi çok eski zamanlara dayanır. Dünyaya geldiğinde başını yukarı kaldırıp semaya bakan insan, gökyüzündeki bu zarif ve güzel cisimleri görünce şaşkınlığa düşmüş, aynı zamanda bunların sebep ve kökenini merak etmiştir. Bu merakı

⁷ Makalede bazı terim ve kelimelerin daha iyi anlaşılabilmesi için günümüz Türkçesi karşılıkları köşeli parantez içinde verilmiştir.

olağan bulan yazar, yıldızlara dair insanoğlunun aklından geçen muhtemel soruları şöyle sıralar:

Bunlar nedir? Niçün halk olunmuşlar? Neye yararlar? Ve saf ve ta'dâda gelmeyen irili ufaklı bu parıltılar, nûr u ziyâ saçan ecsâm-ı acıbe ve latife ne kadardılar? Bunlardan insanın istifadesi kabil midir, değil midir? Ay nedir? Güneş nedir? Bunların hizmeti nedir? Bunlardan biri gündüzleri diğeri geceleri çıkıp kâinatı aydınlatıyorlar, ısıtıyorlar. Muntazaman hareket ediyorlar... (Avanzâde Mehmet Süleyman, 1330, s. 10)

Bu merak, insanları daha fazla düşünmeye, düşündükçe onların hareketlerinden bazı neticeler çıkarmaya sevk etmiştir. İşte bu keşif ve araştırmalar daha sonra bir ilim hâlini almış ve buna "ilm-i ahkâm-ı nücûm" denmiştir.

İlm-i ahkâm-ı nücûmun tarihî gelişimi hakkında da bilgi veren yazar, bu ilmin insanlık tarihinin ilk asırlarında Babil şehrinde ortaya çıktığını söyler. İlm-i ahkâm-ı nücûma vâkıf olanlar, yıldızlarla istişare ederek çeşitli hükümler çıkarırlardı. Böylece hükümdarların, nüfuz sahiplerinin ve diğer şahısların talihi takdir ve tayin edilirdi. Her yıldızın bir ismi vardı ve İbrani harflerinden biriyle temsil edilirdi.

Rivayete göre ilm-i nücûmu Museviler geliştirip yaymış ancak daha sonra bu bilgiyi gizlemişlerdir. Orta çağda bu gizli bilgiye vâkıf bazı Musevilerin hükümdarların ve prenslerin talihlerine bakarak servet sahibi oldukları bilinir. Avanzâde Mehmet Süleyman, tarih boyunca ilm-i nücûm alanında şöhret kazanmış pek çok kişi olduğunu belirtir. Bunların en meşhuru "Nostradamus" adıyla ün kazanan "Michel de Nostredame" dir.⁸ Kral IX. Şarl'ın tabibi ve münecimi olan Nostradamus, devrinde büyük şöhret kazanmıştır. Yazar, bu ilmin asıl gelişimi ve halk arasında yayılmasının 15-17. yüzyıllar arasında olduğunu belirtir (1330, s. 11).

Avanzâde Mehmet Süleyman ilm-i nücûmu, tabiatın mahlûkat üzerindeki etkisiyle açıklar. Yıldız ve seyyareler ile maddi ve manevi kuvvetler arasındaki ilişki ve etki, ilm-i nücûmun esaslarının belirlenmesine ve halk nezdinde kabulüne sebep olmuştur. Yaratılmış her şeyin bir yıldızın etkisi altında olduğu düşüncesi, onların hareketinden sonuç çıkarmayı da beraberinde getirmiştir: "Bilâd ü memâlik-i mevcûde ile bütün hayvânât, nebâtât yıldızların tuhaf tesirine vaz' olunmuş ve ister münferiden olsun ister müctemian olsun her ferdin, her memleketin, canlı-cansız her mahlûkun bir yıldızın hükm ü nüfûzuna tâbî bulunduğu keşf ü istihrâc kılınmıştır" (1330, s. 12). Bu noktada Avanzâde Mehmet Süleyman yıldızların nüfuz ve tesirinin kesinliğini sorgular: "İşbu nüfûz u tesirât ne dereceye kadar malûm ve sâbit olabilmıştır? Ahkâm-ı nücûmu tamamen kabul edebilecek miyiz? Yoksa her münecim kezzâbdır [yalancıdır] diyerek dâire-i ehemmiyetten hâriç mi tutacağız? Şemsin, kamerin ve sâir seyyârâtın funûn-ı hâzıra mûcibince nebâtâtın neşv ü nemâsına [büyümesine], hayvânâtın yetişmesine bir tesir-i husûsiyi hâiz olduğunu reddedecek miyiz?" (1330, s. 12-13) Yazar, ilm-i ahkâm-ı

⁸ **Michel de Nostredame** (1503-1566), Fransız hekim, eczacı, kâhin ve astrolog.
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Nostradamus> (E. T. 15.10.2024)

nücûmla ilgili herkesin aklından geçen bu sorulara kesin bir yanıt verilemeyeceğini, elde yeterli bilginin olmadığını belirtir. Ancak seyyarelerin mahlûkat üzerinde belli bir etkisinin olduğunu da inkâr edilemeyeceğinin altını çizer: “İlm-i nücûmun ahkâmına itikâd edemsek bile mahlûkat üzerine olan bazı tesirât-ı husûsiyesini de ceffe’l-kalem [gelişigüzel] red ve inkâr edemeyiz” (1330, s. 13). Doğuda, özellikle Araplar’ın ilm-i nücûma çok önem verip onu geliştirdiklerini belirten yazar, yıldızlara dair bilginin insan hayatını nasıl kolaylaştırdığını da hatırlatır: “Pusulânın târih-i îcâdına gelinceye kadar insanlar karada ve denizde yolculuğu yıldızların yardımıyla ederlerdi. Pusula bulunmayışına nazaran yıldızlar da olmasaydı ne yapılırdı? Bugün çölün ortasında yolunu şaşırın bir Arap, yıldızlardan istiânede bulunarak [yardım isteyerek] kendisini tarîk-i selâmete îsâl edebilir [ulaştırabilir]” (1330, s. 13).

Tarihin her döneminde insanların merakını celbetmiş olan yıldızlar ve onlardan hüküm çıkarma düşüncesi, Avrupa’da “astroloji” adıyla yaygınlaşmış ve yıldızlardan fal bakma iddiasında olan pek çok kişi ortaya çıkmıştır. Diğer yandan Avanzâde Mehmet Süleyman, Batıda yıldızlarla ilgili yeni keşiflerin “astronomi”yi (ilm-i heyet/ilm-i nücûm-ı hakîkî) ortaya çıkardığını da belirtir. İlm-i nücûmun yerini alan ilm-i heyet/ilm-i nücûm-ı hakîkî ile gökyüzü incelemeleri gelişmiş, büyük ve küçük gök cisimleri hakkında mükemmel bilgilere erişilmiştir. Devrinin bilimsel gelişmelerinden okuru haberdar eden yazar, kitabının esas konusunu oluşturan ilm-i nücûm ve ondan neşet eden ilm-i zîc ve zâyîçeler hakkında bilgi vermeye devam eder.

III. İlm-i Zîc - Zâyîçe/Zâyirçe

İlm-i zîc, yıldızların durum ve hareketlerini, sürat ve istikametlerini hesap eden ilimdir. Zâyîçe/zâyirçe bu ilimden faydalanılarak gökyüzünün horoskopik haritasının oluşturulmasıyla yapılır. Bu cetveller, arzın yörüngesine paralel yaklaşık 18 derece genişliğinde bir daireden oluşur. Bu daire 30’ar derecelik eşit kısımlara ayrılır. Bu kısımların her biri yılın bir ayına karşılık gelen burcu temsil eder (Çelebi, 2013, s. 160).

Avanzâde Mehmet Süleyman *Zîc-i İlhânî*, *Zîc-i Uluğ Bey* gibi İslam dünyasında meydana getirilmiş meşhur zîclerden söz eder. Ancak Araplardan evvel Hermes-i Kebîr’in şu nazariyeyi dile getirdiğini hatırlatır: “Mademki insanın başında yedi delik var semâda da yedi seyyâre mûcibdir. Bu seyyârelerden her biri deliklerden birine hâkim ve nâfîzdir” (1330, s. 16). Hermes’in nazariyesine göre “Zuhal” ve “Müşteri” kulak deliklerine; “Merih” ile “Venüs” burun deliklerine; “Şems” ile “Kamer” gözlere; Utarid ağza hâkimdir.

İlm-i nücûma göre her seyyarenin insan hissiyatı, ahlak ve mizacı üzerinde etkisi vardır. Kişinin doğumu esnasında gökyüzünde etkin olan seyyare, onun karakterine de yön vermektedir. Seyyarelerin *Yıldıznâme*’de işaret edilen etkileri şu şekilde tablolaştırılabilir:

Seyyareler	Hisler üzerindeki etkileri	Ahlak ve yaradılış üzerindeki etkileri
Şems	şöhret ve azamet	hayrhahlık [iyilikseverlik]
Zühre	aşk ve muhabbet	(kadınlar için) çok doğurganlık
Utarid	fesahat ve belagat-i lisaniye	kararsızlık ve vefasızlık
Zuhal	hüzün ve keder	hüzün ve keder, soğuk tabiatlı olma
Kamer	umûr u iktisad-ı beytiye	rutubet ve malihulya
Müşteri	şecaat ve ulüvv-i cenâb [haysiyetli olma]	itidal, hilm, mülayemet [yumuşak huyluluk]
Merih	kuvvet, şiddet, faaliyet	kızgın ve hararetili olma

Renkler de seyyarelere şöyle dağıtılmıştır:

mavi	sarı	yeşil	kırmızı	beyaz	siyah	elvân-ı mahlûte [karışık renkler]
Müşteri	Şems	Zühre	Merih	Kamer	Zuhal	Utarid

Avanzâde Mehmet Süleyman, çok iyi tesis ve tertip edildiğini belirttiği bu nazariyenin tatbikini de bir örnekle açıklar. İlm-i nücûm erbabı, bir çocuğu dairenin tam ortasına koyar. Bu dairenin etrafında seyyareler vardır. Gebelik zamanında veya çocuğun doğacağı esnada seyyarelerin etkileri çocuk üzerinde toplanıp onun yaradılışı üzerinde müessir olur. Böylece seyyarelerin durumundan dairenin merkezinde bulunan çocuğun dünyada yaşadığı müddetçe iyi veya fena, mesut veya bedbaht olacağı belirlenir.

IV. Doğuda ve Batıda “İlm-i Nücûm”a Bakış

Avanzâde Mehmet Süleyman, tarih boyunca garip inançlara yol açan ilm-i nücûmun Doğu ve Batı toplumlarındaki etkilerine de değinir. İlm-i nücûm diğer gizli ilimler gibi belli zamanlarda belli tesirler göstermiştir. Her memlekette farklı fikir ve nazariyelerle ortaya çıkmış; bazen zihinleri fazla meşgûl etmiş bazen de unutulup gitmiştir. Doğu toplumları ilm-i nücûma daha fazla rağbet göstermiştir ancak Batıda da özellikle bazı tarihî şahsiyetlerin bu ilme itibar ettikleri kaynaklarda yer alır. Avanzâde Mehmet Süleyman bu tarihî kişilerden örnekler vererek konuyu her yönüyle ortaya koymak ister. Örneğin İmparator Sezar ve Pompey'in⁹ ilm-i nücûm erbabıyla istişarelerde bulunduğu, oğlak burcu etkisi altında doğmuş olan İmparator Augustus'un¹⁰ doğumuna ait burcun

⁹ **Gnaeus Pompeius Magnus** veya **Pompey** (MÖ. 106-48), Roma Cumhuriyeti'nin son dönemlerinde askeri ve politik liderdi. Pompey, Marcus Licinius Crassus'a karşı Gaius Julius Caesar'la dosttu. Üç politikacı Roma Cumhuriyeti'nin son döneminde önemli rol oynamışlardır.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gnaeus_Pompeius_Magnus (E.T. 25.08.2024)

¹⁰ **Augustus** (MÖ. 63-14), Roma İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk imparatorudur.
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Augustus> (E.T. 25.08.2024)

şerefine bir madalyon imal ettirdiği, Roma İmparatoru Caracalla'nın¹¹ yıldız haritasına müracaat etmeden hiçbir iş yapmadığı bilinir. Hatta Caracalla, hizmetkârlarından birinin talihinin kötü olduğunu görünce onu idam ettirmiştir. Diğer yandan müneccimlerin tahminlerinin doğru çıkmadığı olaylar da yaşanmıştır. 1757'de altmış yaşında olan Voltaire, gençliğinde iki müneccimin kendisine otuz iki yaşında vefat edeceğini söylediğini belirtir ve bu durumu şöyle yorumlar: “Otuz sene onları aldatmak bedbahtlığına uğradım” (1330, s. 22). Avanzâde Mehmet Süleyman, Voltaire'in daha fazla yaşadığını hatırlatarak¹² “O iki müneccimi daha çok aldattığını” başka bir tabirle “yalanlarını çıkar[diğini]” (1330, s. 22) ifade eder.

Avanzâde Mehmet Süleyman ilm-i nücûmun İran, Çin ve Japonya'daki durumuna da değinir. Çin imparatorları tahta çıktıklarında nasıl hükmedeceklerini ve devirlerinin nasıl geçeceğini öğrenmek için yıldız haritalarına baktırırlarmış. Japonya'da da bu ilme itimat edilmiş; ilm-i nücûm hükümleri, hastalıkların tedavisinde kullanılmıştır. Bu noktada yazar “Bunlarda muvaffakiyet görülür müydü?” sorusunu sorar ve şöyle yanıtlar: “Ulûm-ı hafiye ahkâmında görüldüğü üzere bazen muvaffakiyet hâsıl olur bazen hâsıl olmaz idi” (1330, s. 23).

Yazar, XI. Lui'nin müneccimlerinden biriyle aralarında geçen şu diyalogu, müneccimin zekâsını göstermek için kaydeder. XI. Lui, bu müneccime ne zaman öleceğini sormuş, müneccim ise “Zât-ı haşmet-meâblarının vefatından iki saat sonra!” cevabını vermiştir (1330, s. 23).

Müneccimlerle ilgili bir başka anekdot La Fontaine'e aittir. La Fontaine, kuyuya düşmüş bir müneccim görmüş ve kendisine şu meşhur sözü söylemiştir: “Başından yüksekteki şeyleri görmek ve anlamak istiyorsun, zavallı mahlûk! Ayaklarının ucundaki bir kuyuyu görmeyerek içine düşmüşsün!” (1330, s. 23).

Konunun sonunda Avanzâde Mehmed Süleyman, her memlekette varlığını sürdüren müneccimlerin geleceğe dair verdikleri bilgilerde bazen isabetli bazen de yanılmış olduklarını ifade eder. Bu sözler onun ilm-i ahkâm-ı nücûma bakışını ortaya koymaktadır. Yazar, Arapça bir kıtaya da yer vererek bu konudaki tutumunu netleştirir:

تحواله امر في ترقين لا
حمل لا و جدى لا يعقل والله
اثر من ماللنجم السعادة مع
زحل لا و مريخ يضرك فلا

¹¹ **Lucius Septimius Bassianus** (MÖ. 186-217), **Caracalla** olarak da bilinen, 211-217 yılları arasında tahta çıkmış Roma imparatoru.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Caracalla> (E.T. 27.08.2024)

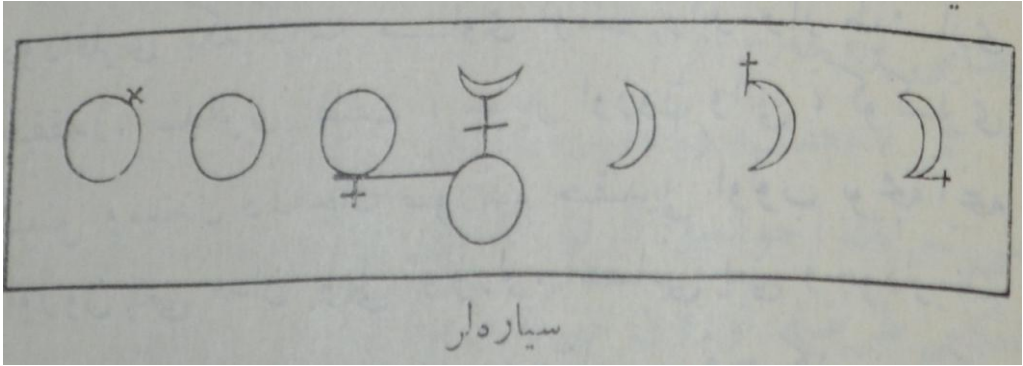
¹² **Voltaire** (1694-1778), 84 yaşında vefat etmiştir.

Avanzâde Mehmet Süleyman kıtayı şöyle açıklamıştır: “Yani taleb ü hahiş ü ârzû ettigin işte rukye vü efsûn okuma, tevekkül et. İşleri Allah işler. Cedî ve Hamel işlemez. Saadette necmin eseri yoktur. Merih ve Zuhâl dahi sana zarar etmezler” (1330, s. 26-27). Yazarın buradaki “tevekkül” vurgusu önemlidir. Gaybı yalnızca Allah’ın bileceği düşüncesiyle yıldızlardan medet ummamak gerektiğinin altını çizer. “Bununla beraber yine bilmek bilmemekten iyidir.” (1330, s. 27) derken halk arasında sıkça söylenen “Fala inanma falsız kalma.” atasözünü hatırlatmaktadır. Yazar bu düşünceyi pekiştirmek için Nâbi’nin oğluna verdiği şu nasihati de eserine almıştır:

*Her şeyin ‘ilmi güzel cehlinden
Oku ‘âr eyleme ehlerinden¹³* (1330, s. 67)

V. Seyyareler ve Nitelikleri

İlm-i nücûmun esasını seyyareler oluşturur. Buna göre yaratılmış olan her şey (insan-bitki-maden) bir yıldızın tesirinde vücut bulmuştur. Her seyyarenin de alametleri vardır. İlm-i nücûma göre kişi, doğum anında etkisinde kaldığı seyyarenin tesirine göre eşkâl, evsâf ve meslek bakımından sınıflandırılır. Avanzâde Mehmet Süleyman bu özelliklerinden dolayı seyyarelerin niteliklerini ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Biz de bu bilgileri ana hatlarıyla tabloşturdık:

V.1 Şems'in Alametleri

Evsâf ve Eşkâl	Ahlâk ve tabâyi‘
Orta boylu, sağlam yapılı, ciltleri sarımtırak, sakalları çok ve sık; saçları uzun, yumuşak, kumral; alınları çıkıntılı; gözleri büyük, parlak,	Nazik, kibar, sanat alanında mahir ve yetenekli, iyiliksever, cömert, başarılı, zeki, dindar, zevk

¹³ Bu beyit Nâbi’nin *Hayriyye* adlı eserinde aşağıdaki şekildedir:

İtme ‘âr öğren okı ehlerinden

Her şeyün ‘ilmi güzel cehlinden (Kaplan, 2015, s. 199)

Avanzâde Mehmet Süleyman beyiti -muhtemelen- aklında kaldığı şekliyle eserine almıştır.

nemli; burunları ince ve doğru; sedaları latif; boyları ince, uzun.	ve sefaya düşkün. Tabiatı ve hayal etmeyi, debdebe ve mücevheratı severler.
---	---

V.2. Kamer'in Alametleri

Evsâf ve Eşkâl	Ahlâk ve tabâyi'	Meslek
Başları yuvarlak; şakaklarından yukarısı geniş; ciltleri donuk beyaz, solgun; saçları kumral, ince, sık değil; burunları kısa; ağızları küçük; dudakları öne doğru çıkık; gözleri büyük, yuvarlak ve çıkık; kaşları görünmeyecek derecede az.	İhmalci, kararsız, hayalperver, kuruntulu, çekingen, sebatsız, açgözlü, endişeli, geveze, fena sözlü, kendini beğenmiş. Kadınlar: Sadık ve vefakârdırlar ancak sevgiye karşı mukavemet gösteremezler.	Gemici ve deniz seyyahı olurlar. Denizi, deniz üzerinde yaşamayı, balıkları ve deniz hayvanları yetiştirmeyi severler.

V.3. Merih'in Alametleri

Evsâf ve Eşkâl	Ahlâk ve tabâyi'	Meslek
Orta boylu ve endamlı; yüzleri yuvarlak ve lekeli; derileri sert, ciltleri esmer ve kırmızı renkli; saçları sık, kısa, uçları kıvrıkcık, sarı kumral; gözleri parlak ve cüretkâr, beyazı kanlı; ağızları büyük; dudakları ince; dişleri geniş, kısa, sivri; kaşları sık ve düşük olup kolayca çatılır; burunları yüksek, sivri, uçları açık ve geniş; başları kalkık; boyunları kısa; sırtları enli. Vücudun her kısmı sert, kemikli ve adaleli.	Öfkeli, titiz, cesur, tavırları hâkimâne, yorulmak bilmezler. Daima kavga ve mücadele hâlinde dirler, bazen zalim ve vahşi olabilirler. Cömert ve himmet sahibi; sarfiyatı, parlak renkleri, parlak silahları, gürültüyü severler, tehlikeden nefret ederler. Karşılarında vukû bulacak itiraz ve muhalefete tahammül edemez, sinirlenip cebir ve şiddete başvurabilirler. Aşkta cüretkârdırlar.	Askerlik, seyahat, avcılık, gemicilik, savaşlarda maden ameliği.

V.4. Zuhal'in Alametleri

Evsâf ve Eşkâl	Ahlâk ve tabâyi'	Meslek	Sû-i tesirinde doğanlar
Zayıf, solgun, ciltleri gayet esmer, hatta toprak rengi; saçları sert, siyah, kaba olup vaktinden evvel dökülür. Ağır ve dizleri bükük yürürler, daima yere bakarlar. Soğuktan	Gizli ilimlere, hurafelere yetenekli ve eğilimli, sabırlı, çalışkan, tedbirli, az hisli, az sebatlıdır. Hazine ve maden damarlarını keşfetmek hususunda özel bilgiye sahip	Ziraatte, riyazette, hendesede başarılıdır. Âlim, musikişinas, tâcir ve şair olurlar.	Ciltleri kirli ve siyah, şeklen bozuk; tamahkâr, tembel ve hilekâr; parmakları uzun, kuru, kemikli; ellerinin derisi sert, kuru ve buruşuk olur.

çabuk etkilenirler. Sesleri boğuk; dilleri kaba; başları uzun; yanakları ve gözleri çukur ve siyah renkli; burunları ince, uzun, sivri; dudakları ince; ağızları büyük; sakalları siyah ve seyrek; vücutları kambur, elleri kuru ve düğümlü; ayak ve bacaklarındaki damarlar görünür, varis hastalığına dûçâr olurlar.	oldukları rivayet edilir. Zevk itibarıyla sadedirler. Ciddi ve dinî musikiyi severler. Paganini, Beethoven vb. zevatın Zuhâl yıldızına mensup oldukları bilinir.		
--	--	--	--

V.5. Müşteri'nin Alametleri

Evsâf ve Eşkâl	Ahlâk ve tabâyi'
Orta boylu; kuvvetli; ciltleri beyaz; sedaları gür; gözleri büyük, nemli ve handan; saçları kestane renginde, kıvrıkcık; sakalları az-çok kıvrıkcık; burunları orta ve doğru; ağızları ve dişleri büyük; dudakları kalın; yanakları etli ve sağlamdır. Yaşları ilerledikçe kilo alırlar; saçları, özellikle ikbalperestliğin merkezi olan başlarının tepesindeki saçlar, vaktinden evvel dökülür.	Hızlı konuşurlar. Masada oynanan oyunlardan, eğlencelerden zevk alırlar. İyi yaşamayı ve hükmetmeyi severler. Ölçülülük ve orta hâllilikten nefret ederler. Şan ve şöhrete istekli, iş konusunda yetenekli ve cesurdurlar. Yüksek mevkilere geldiklerinde bundan yararlanmayı bilirler. Şansları kendilerine yardım eder. Adaleti, ailelerini, merasim ve debdebeyi severler. Dostluk, zarafet, iffet, dürüstlük ve hürriyet taraftarındırlar.

V.6. Utarid'in Alametleri

Evsâf ve Eşkâl	Ahlâk ve tabâyi'	Meslek	Sû-i tesirinde doğanlar
Orta boylu; çehreleri uzun ve latiftir, gençliklerini uzun müddet korurlar. Saçları siyah-kestane rengi, yumuşak ve uçları kıvrıkcık; ciltleri hoş; alınları yüksek ve kubbeli; saçları siyah; kaşları ince ve yay gibi; gözleri çukur, ela veya kül renginde, beyazı biraz sarı renkli; burunları doğru ve uzun;	Büyük bir zihni faaliyete sahiptirler. Çevik, lewend, mahir, her oyuna ve el hünerlerine yeteneklidirler. Düzgün ve güzel söz söylerler. İcat etme yetenekleri sınırsızdır. Zekâları faaliyetinde, elleri daima harekettedir. Kanaatkâr, çalışkan, neşeli, hassas ve	Ticarette yetenekli ve liyakat sahibidirler.	Ciltleri siyah ve lekelidir. Gözleri çukur olup karanlık bir parlaklığa sahiptir. Saçları dik ve kumraldır. Vücutta zayıf, çirkin ve asabidirler. Yaradılış itibarıyla mahzun, fenalığa eğilimli, gıptakâr, yalancı, hırsız, biçimsiz ve kamburdurlar.

dudakları ince; başları genişdir. Vücutları kemikli ve kuvvetli değildir. Erkekler, kadınlar gibi biraz narin olurlar. Süratle yürürler, bir yerde sabit kalamazlar, sürekli hareket etmek isterler.	müstehezidirler. Araştırma yapmayı ve aile hayatını severler. Çalışmalarını başarıyla taçlandırırılar. Kadınlar: Yüzleri hoş ve latiftir. Zekânın belirtileri yüzlerinde görülür. Uyumlu ve sevimlidirler.		
--	--	--	--

V.7. Zühre'nin Alametleri

Evsâf ve Eşkâl	Ahlâk ve tabâyi'	Sû-i tesirinde doğanlar
Ortadan biraz daha uzun boylu; yüzleri yuvarlak; derileri ince, beyaz, yumuşak ve gül renkli; yanakları küçük, etli ve çukur; alınları küçük, yuvarlak ve güzel; kaşları uzun ve kalın; saçları uzun, dalgalı kara veya kestane rengi; burunları zarif; gözleri büyük, güzel, parlak, nemli ve şehvetengiz; ağızları küçük ve gülrenkli; dudakları, özellikle alt dudakları kalın; dişleri beyaz ve muntazam; çeneleri yuvarlak, etli ve bir çukura sahip; kulakları ve kulak memeleri küçük ve etli; boyunları beyaz, kalın ve yuvarlak. Kadınlar: Boğazları dolgun ve yuvarlak; kolları yuvarlak; kemikleri vücutlarının hiçbir tarafında görülmez; ayakları küçük ve zarif.	Kadınlar: Zevk, aşk ve sevdaya eğilimli; tatlı, sevimli ve latif olurlar. Emniyet ve itimatları çabuk kazanılır. Süs ve ziyneti, açık renk elbiseyi severler. Erkekler: Kadınlar konusunda zevk sahibidirler. Sanatkâr olurlar. Karşılarındaki kişiyi celb ve memnun etmeyi iyi bilirler. Bu yıldıza mensup olanlar kuşlara, kokulara, çiçeklere ve mücevherata tutku derecesinde düşkün olurlar.	Erkekler: Ciltleri donuk beyaz; gözleri çukur; burunları geniş ve uçları yukarı kalkık; dudakları kalın ve çıkıktır. Utanma hissinden uzaktırlar. Kadınlar: Ağır, tembel ve sesleri boğuktur. Bayağı his ve ihtiraslara eğilimli olurlar.

V.8. Seyyarelerin Vücuda Etkisi ve Sebep Olduğu Hastalıklar

İlm-i nücûma göre her seyyarenin insan vücudunda belli bir bölge üzerinde özel tesiri vardır. Yine bu ilim ahkâmınca yedi seyyarenin her birine mensup olanların muztarip olacağı hastalıklar da bellidir. Avanzâde Mehmet Süleyman'ın ayrıntılarıyla anlattığı bu bilgileri şu şekilde tablolaştırabiliriz:

Seyyare adı	İnsan vücudunda tesir ettiği bölge	Mensup olanların muztarip olacağı hastalıklar
Müşterî	Karaciğer, damarlar, kırkırdaklar, akciğer, kaburga kemikleri, adaleler.	Kan ve karaciğer hastalıkları, bademcik iltihabı, anjin, burun ağrıları, kalp çarpıntısı, baş dönmesi, nüzul [inme].
Zuhâl	Kemik, diş, kırkırdaklar, sağ kulak, karaciğer.	Ispazmos, kanlı basur, felç, malihulya, idrar tutkunluğu, fitik, gut, diş ağrıları, sağ kulak sağırlığı, bacak ağrıları.
Şems	Kalp, atar damarlar, sağ göz, erkeğin sağ ve kadının sol tarafı.	Göz zafiyeti, şaşılık, baygınlık, hafif humma ve nöbetler, kalp hastalıkları.
Utariid	Ayaklar, eller, parmaklar, dil, sinirler, dalak.	Zihin hastalıkları, endişe ve ızdırap, illet-i cünûn, lisan pelteklığı, balgam, öksürük.
Merih	Mesane, safra, sol kulak, âzâ-yı tenasüliye, böbrekler.	Nöbet, idrar yanıklığı, safra hastalıkları, sarılık, çıban, sol kulak ağrısı, böbrek sancısı.
Kamer	Hafıza kuvveti, göz, bağırsaklar, mide, rahim, ince zarlar.	Zafiyet, göz hastalıkları, göğüs nezlesi, dil, dudak ve göz felçleri, rahim hastalıkları, mide ağrıları, balgam, vücutta su toplama.
Zühre	Boğaz, memeler, karın, rahim. Merih ile birlikte böbrek ve âzâ-yı tenasüliye.	Mesane ve âzâ-yı tenasüliye hastalıkları, rahim hastalıkları.

V.9. Seyyarelerin Bitkiler, Hayvanlar ve Madenler Üzerindeki Etkisi

Seyyare adı	Bitkiler	Hayvanlar	Madenler
Müşterî	taflan, meşe, asma, şeker kamışı, günlük hasıl eden reçineli ağaçlar.	fil, geyik, tavus kuşu, şahin.	kalay, safir, gök yakut, cebel lokum [mor bir cins yakut].
Zuhâl	servi, diş budak, muşmula, çöpleme, afyon gibi uyuşturucu ve uyutucu maddeler.	deve, ayı, eşek, kaplumbağa, karga, baykuş, yarasa, kara kurbağa, örümcek.	kurşun, kükürt, siyah muzlim ve türabî taşlar.
Şems	hurma ağacı ve buna müşabih ağaçlar, kahve ağacı, buğday, zaferan, kokulu maddeler, biberiye gün çiçeği.	arslan ve üzerleri ipek gibi tüylü olan hayvanlar (tiftik keçisi, uzun tüylü ve sarkık kulaklı İspanya köpeği vb. süslü hayvanlar).	altın, kızıl yakut, gök yakut yahut hacet-i yemânî [bir çeşit değerli akik].
Utariid	yer fesleğeni, fındık ağacı, mercan köşk.	maymun, papağan, tilki, yılan, adi kedi, sincap.	civa, alaca akik, kırmızı veya Süleymanî akik.
Merih	biber, zencefil, şerbetçi otu, bayır turpu, havuç, mahmudiye otu ve zehirli diğer bitkiler.	beygir, boğa, yaban hınziri, köpek, akbaba, çaylak deve kuşu, akrep, zehirli yılanlar.	demir, mıknatıs, yakut, donuk akik, kan taşı.

Zühre	hurma ağacı, zeytin ağacı, yer mantarı, vanilya fidanı, mersin ağacı, gül ağacı.	keçi, dişi koyun, güvercin, serçe, sülün, keklük, kumru.	bakır, zümrüt, firuze taşı, laciverd taşı, mercan.
Kamer	tütün, çay, haşhaş, kavun, kabak, acı marul.	tavşan, balıkçıl kuşu, leylek, bülbül, balıklar, kurbağalar, istiridye gibi âzâsız ve kemiksiz yumuşak hayvanlar, kabuklu deniz hayvanları, istakozlar.	gümüş, billur, elmas, inci, aynü’ş-şems [opal].

Bu bilgilerden sonra yazar, seyyarelerle ilgili önemli bir noktanın altını çizer. Yalnız bir yıldızın etkisi altında bulunan kişilerin sayısı olarak az olduğunu belirtir. Çoğunlukla adı geçen bu etkiler iki veya üç seyyare arasında taksim olunmuştur. Bu tesirler, evlilik veya başka surette iki tarafın bir araya gelmesinden oluşur. Bir erkekle kadının evlenmesi ya da iki kişinin dost olması durumunda her iki tarafın yıldızlarının etkisi az-çok değişime uğrar. Bu değişim iyilik ya da kötülük yönünde olabilir. Yazar bu durumu daha açık anlatmak için şöyle bir örnek verir: Bir adamın bekâr olarak yaşadığı süredeki hayatı ile evlendikten sonra karşılaşacağı durumlar farklıdır. Zevcesi hangi yıldızın tesiri altında ise onun etkisi adamın hayatını da etkiler.

Seyyareler ve etkileri konusunda bir başka önemli husus da yalnızca insanların değil her kavim ve milletin de bir/birden fazla yıldızın tesiri altında olduğudur. Avanzâde Mehmet Süleyman bu konuda da bilgi vermiştir. Örneğin Fransızlar genellikle Merih ve Utarid’in etkisi altındadırlar. Almanlar, Kamer ve Zuhâl’in; İspanyollar, Şems ve Zühre’nin; İngilizler, Müşterî, Merih ve Kamer’in etkisindedirler. İtalyanlar ise Zühre, Şems ve Kamer’in etkisi altındadırlar (1330, s. 47-48). Ancak yazar, her memlekette muhtelif ırktan insanların yaşadığını göz önünde bulundurarak umumi etkinin az-çok değişebileceğini de hatırlatır.

VI. Yıldız Haritası -Tâli‘ Zâyiçesi

“Tâli‘ zâyiçesi” olarak adlandırılan yıldız haritası, dünyanın yörüngesine paralel olarak devreden 18 derece genişliğinde bir daireden meydana gelir. Bu yörünge, daireyi 30 derecelik 12 eşit kısma ayırır. Bunlara “alametler” denir. Bu 12 eşit parçanın her biri senenin bir ayına karşılık gelir ve her ay da bir burcu temsil eder. Sene 12 aydan oluştuğu için zâyiçe de 12 burçtan ibarettir. Yazar bu zâyiçenin bir örneğini kitabına almıştır:

Astrologlar bugün de Batlamyus'un *Tetrabiblos* adlı eserinde yer alan ve sonsuz çeşitlemesi bulunan temel horoskopu kullanmaktadırlar. Yerin dönme eksenini bir topaç gibi yavaş olduğundan yıldızlar her yıl aynı noktaya dönmez. Bu nedenle belli bir yıldızın konumu uzun süre ölçüldüğünde bunun gökyüzü düzleminde geriye doğru kaydığı görülür (Çelebi, 2013, s. 160). Avanzâde Mehmet Süleyman bu durumu hatırlatarak zâyîçenin alametlerinin (burçların) şu anda aynı mevkiî işgal etmediklerini, ancak astrologların evvelki taksimatı değiştirmeyerek muhafaza ettiklerini belirtir (1330, s. 50).

Zâyîçe, eski devirlerde Keldaniler, İranlılar, Mısırlılar, Hintlileri Araplar ve Çinlilerce biliniyordu. Zâyîçenin tertip ve imali Asurlular'a dayandırılmaktadır. Onlar tarafından tasarlanan zâyîçe, 12 aydan ve 12 hânedan oluşmakta, her hânedeki bir burcun timsali bulunmaktaydı. Kürşat Demirci, bugün kullanılan şekliyle on iki burç adının Latin literatüründe ortaya çıktığını belirtir. Greko-Romen astrolojisine göre on iki burç on iki hâne oluşturmakta ve her hâne insanın belli bir yönünü etkilemektedir. Örneğin Koç burcu, beden ve kişiliği; Boğa zenginliği; İkizler, bilgi ve ifade gücünü etkiler (Demirci, 1992, s. 421). Avanzâde Mehmet Süleyman, miladi takvime göre burçların hangi aya tekabül ettiğini ve o dönemin özelliklerini tek tek açıklamıştır. Bu bilgiler ışığında burçların isimleri, tarih aralıkları, temsil ettikleri kavramlar, seyyareleri, nitelikleri, insan

vücudunda hâkim oldukları bölgeler, renkleri ve taşları tarafımızdan aşağıdaki şekilde tablolaştırılmıştır:

Burcun adı	Tarih aralığı	Temsil ettiği kavramlar	Seyyaresi ¹⁴	Mensup olanların sahip olduğu nitelikler	İnsan vücudunda hâkim olduğu bölgeler	Mensup olan renk	Mensup olan taş
Hamel	21 Mart 20 Nisan	şahsi teşebbüs	[Merih]	Çalışkan, zeki, biraz mütecaviz, mağrur, kuvvetli fakat kendisini sevenlere karşı zayıf.	baş	kırmızı	Cebel lokum [mor bir cins yakut]
Sevr	20 Nisan 20 Mayıs	çalışma, gayret, vazifeler ve hareket çizgisi	[Zühre]	Maddi güzelliğe ve ruhen iyiliğe sahiptirler. İyi, sevimli ve vefakârdırlar. Çiçekleri, kuşları vb. severler.	boyun ve omuzlar	yeşil	akik
Cevzâ	21 Mayıs 20 Haziran	dostluk	[Utarid]	Akrabalarının tesiri altında kalırlar. Akli melekeler ve icat yeteneği ön plandadır.	kollar ve eller		gök zümrüt, laciverd taşı, zümrüt
Seretân	21 Haziran 22 Temmuz	ricat	[Kamer]	Tembel, kibirli ve sıhhaten biraz nazik olurlar. Davranışları mantıklı olmaktan ziyade hayalidir. Ekseriya yalan söylerler.	göğüs ve memeler	mavi	zümrüt
Esed	23 Temmuz 22 Ağustos	kuvvet, haysiyet	Şems	Mensuplarına iktidar ve aydınlık bir vicdan bahşeder. Doğru sözlü, doğru özlü olurlar. Aile ve toplum içinde hareketleri iyi olur. Sevgi ve dostluğa sadık ve vefakârdırlar.	sinir demeti	sarı	yakut
Sünbüle	23 Ağustos 21 Eylül	hasat	[Utarid]	İdare ve iktisadı iyi bilirler, parayı severler. Giriştikleri işlerde liyakat ve	karın	sincabi	donuk akik

¹⁴ Avanzâde Mehmet Süleyman, bazı burçların seyfarelerini belirtmemiştir. Bunlar tarafımızdan köşeli parantez içinde tabloya eklenmiştir.

				yetenekleri sebebiyle başarılı olurlar.			
Mîzân	22 Eylül 21 Teşrin-i evvel	Muvazene, adalet, istikamet	Zühre	Zühre etkisinde olduklarından sevda ile ilgilidirler. Etkisinde olan kadınlar güzel sanatlar ve musikide liyakat ve maharet sahibidirler.	bel kemiği	yeşil	elmas
Akreb	22 Teşrin-i evvel 20 Teşrin-i sani	felaket, kin, düşmanlık, davalar, boşanma, her türlü ayrılık, aileye ait matemler	Merih	Savaşı, çekişme ve kavgayı, düelloları, kazaları, ölümle sonuçlanan kazaları içerir. Mensupları arasında mutlu olanlar azdır.	âzâ-yı tenasüliye	kırmızı	zeberced
Kavs	21 Teşrin-i sani 20 Kanun-ı evvel	akli melekeler, liyakat, yetenek	Müşterî	Av merakı verir. Kendisine tâbi olan kişiler sanatkâr, âlim, mucit, keşşaf olurlar. Yaraları iyileştirici niteliklere sahiptir.	kalça	mavi	şebçerağ
Cedî	21 Kanun-ı evvel 19 Kanun-ı sani	yüce makamlar, itibar, şöhret, şeref	Zuhal	Keçi şeklinde tasvir edilir. Mensupları keçi gibi yollarına çıkan engel ve zorlukların üstesinden gelirler.	dizler	siyah	damarlı akik
Delv	20 Kanun-ı sani 18 Şubat	babalık, ve vazifeler	Zuhal; hüsn-i tesiri olduğu seyyare Müşterî	İlişkiler ve sosyal bağları işaret eder. Vasî, muallim vb. büyüklere karşı saygının timsalidir.	bacaklar	siyah	safir
Hût	19 Şubat 20 Mart	deniz, fırtınalar ve buna benzer durumlar	Müşterî	Mensuplarını ani kazalara hedef kılar, şan ve şöhretlerini yok eder. Hapis, sürgün vb. hâllere dūçâr eder.	ayaklar	mavi	zeberce, sarı yakut

VII. Rakamlar: Etkileri ve Rakamlarla Fal

Evrendeki her şeyin sayısal bir düzende meydana geldiği varsayımından hareket eden Numeroloji, okültizmin bir dalıdır. Rakamlara atfedilen değerlerle evrenin gizi keşfedilmek istenir. İslam dünyasında ebced sistemi ile gerçekleştirilen bu fal sistemine

yıldıznâmelerde yer verilmiş; ebced-i kebîr ve ebced-i sagîr tablolarıyla hesaplamaların nasıl yapılacağı anlatılmıştır. Avanzâde Mehmet Süleyman da *Yıldıznâme*'sinde bu konuya değinmiş, rakamlar yoluyla nasıl fal bakılacağını anlatmıştır. Konuyu ilm-i nücûmla ilişkilendiren yazar, bu ilme göre rakamların her birinin mahlûkattan birinin talihine bağlı olduğunu söyler. Bu rakam, kişinin hayatında önemli etkiye sahiptir. Bazı insanların belli gün ve tarihlerin kendileri için uğurlu ya da uğursuz olduğunu söylemeleri bu düşüncenin sonucudur. Benzer şekilde, belli tecrübeler neticesinde tek ya da çift rakamların kendileri için iyi ya da kötü olduğunu söyleyenlere de rastlanır.

Avanzâde Mehmet Süleyman, Avrupa hükemasının da az-çok bu rakam meselesine kafa yordüğünü, meşhur filozofların konu ile ilgili görüşlerine tesadüf edildiğini belirtir. Daha sonra bazı rakamların Doğu ve Batı mitlerinde, kutsal kitaplarda, halk inanışlarında nasıl nitelendirildiğini açıklar.¹⁵ Örneğin “7” rakamının şöhret ve fazileti, kutsal kitaplardaki pek çok olayın bu rakamla bildirilmesine bağlanır:

Cenâb-ı Hak dünyayı yedi günde halk buyurmuştur. Bir hafta yedi gündür, seb'a-ı şeyyare denilen büyük seyyareler yedi tanedir. Yedi tane mukaddesât ve yedi tane kebâir-i azîme [büyük günah] vardır ki Hristiyanlarca “kebâir-i seb'a” namıyla maruftur. Kadim Yunaniler yedi rakamıyla birçok şey zikrederler. Roma şehrinin yedi kulesi vardır. Alâimü's-sema yedi renkten mürekkeptir...ilh. (1330, s. 61)

“10” rakamı da tabii ve mükemmel bir rakam olarak görülür. Hazret-i Mûsâ'ya Tûr Dağında tebliğ edilen vasiyetler on adettir. Birliği ifade eden “1” ile yokluğu gösteren “0” dan oluşan bu rakamla “Cenâb-ı Hak” ima edilir (1330, s. 62).

Günümüzde de uğursuz olduğu halk arasında yaygın olan “13” rakamı hakkında Avanzâde Mehmet Süleyman şu bilgileri verir: Hurafelere inananlar için bu rakam uğursuzdur. Uğursuzluğuna yönelik Judas vakası¹⁶ öncelikle zikredilir. Pek çok kimse sofrada on üçüncü kişi olmak istemez. Sofradaki on üçüncü kişinin o sene içinde vefat edeceği düşünülür (1330, s. 63).

“13” rakamına uğursuzluk atfedenler genellikle Avrupalılar'dır. Napolyon Bonapart da bu hurafeye inanır, on üç rakamından pek rahatsız olurmuş. Avrupa'da çoğunluk bu rakamın uğursuz olduğunu düşünse de bazıları onu uğursuz kabul etmemiştir (1330: 63).

Avanzâde Mehmet Süleyman daha sonra rakamlardan kişinin talihinin nasıl anlaşılacağı tarihî şahsiyetlerin hayatlarından örnekler vererek anlatır. Uygulamada, bir şahsın talihini anlamak için doğum tarihine, evlilik vb. tarihini eklemek gerekir. Örneğin III. Napolyon 1808'de doğmuş, 1853'te evlenmiştir. Doğum tarihinin rakamları ile evlendiği tarih toplandığında çıkan sonuç Napolyon'un tahttan inme tarihini verir:

$$1+8+0+8+1853= 1870$$

¹⁵ Avanzâde Mehmet Süleyman; 1-22, 28, 30, 32, 40, 50, 60, 72, 100 ve 1000 rakamlarının niteliklerini açıklamıştır.

¹⁶ Judas/Yahuda, Hristiyan inancına göre Hz. İsa'ya ihanet eden havaridir.

Bu ve benzer örneklerin tamamen tesadüf olduğunun, sayılarının çoğaltılamayacağına farkında olan Avanzâde Mehmet Süleyman, rakamların bu etkisinin hâl-i hazırdaki hakikatlerden olmadığına, bunun eski zamanlara ait bir inanış olduğunun altını çizer.

VIII. Günlerin Kaderi: Mesut Günler - Meşum Günler

Avanzâde Mehmet Süleyman'ın ilm-i nücûmla ilgili gördüğü bir diğer fal biçimi, uğurlu ve uğursuz günlerdir. Yazar bu konuya “İnsan için hakikaten uğurlu gün ve uğursuz gün var mıdır?” (1330, s. 67) sorusuyla başlar. Toplumda bazı kişilerin kendilerince uğursuz gördükleri günde bir işe başlamadıkları, karar vermedikleri, seyahate çıkmadıkları vb. bilinir. Bazıları ise bu görüşe itimat etmez. Bu durum yalnızca bizde değil Hristiyan milletleri arasında da yaygındır. Osmanlı toplumunda günlere dair yaygın inanışı yazar şöyle belirtir:

Bizde çarşamba ve cumartesi iyi gün addetmezler. İkinci derecede fena günlerden biri de salıdır. Bu üç günde yolculuk etmeyen, elbise kestirmeyen, tıraş olmayan, para vermeyen (para veya hedâyâ almak için fena gün olmayıp böyle bir şey için her gün iyi ve müsaittir... Bir kimse görmedim ki verilen şeyi almak için bugün benim için iyi gün değildir, alamam, desin!), ev yaptırmayan elhâsıl hiçbir işte bulunmayan pek çoktur. (1330, s. 69)

Yazar “Bir kimse görmedim ki verilen şeyi almak için bugün benim için iyi gün değildir, alamam, desin!” sözleriyle, insanların menfaatleri söz konusu olduğunda bu batıl inançlardan nasıl vazgeçtiklerini ironik bir şekilde ifade etmiştir.

“İyi ve fena günler var mıdır? Bu iyilik ve kötülük umumi midir? Hususi midir?” (1330, s. 69) sorularını soran Avanzâde Mehmet Süleyman, bu konudaki şüphesini de dile getirmiştir. Konuyla ilgili tesadüf olarak nitelendirilebilecek birkaç örnek verir. Doğduğu ay ve günde ölenler, eşlerinden bir süre sonra yine aynı ay ve günde ölenler gibi. Şüphesiz bu örneklerin tamamen tesadüfi olduğunun kendisi de farkındadır.

IX. Yıldıznâmeye Müteallik Ebcad Hesabı

Avanzâde Mehmet Süleyman kitabının sonunda bir kişinin burcunu, yıldızını, hastalığını vb. bulmak için kullanılan ebcad hesabı hakkında da bilgi vermiştir. Öncelikle ebcad harflerinin “cümle-i kebîr”i ve “cümle-i sagîr”ini içeren tabloları verir:

حرف ابجدك جمله كبرى

ا	ب	ج	د	هـ	و	ز	ح	ط	ي	ك	ل	م
٤٠	٣٠	٢٠	١٠	٩	٨	٧	٦	٥	٤	٣	٢	١
ن	س	ع	ف	ص	ق	ر	ش	ت	ث			
٥٠٠	٤٠٠	٣٠٠	٢٠٠	١٠٠	٩٠	٨٠	٧٠	٦٠	٥٠			
خ	ذ	ض	ظ	غ								
١٠٠٠	٩٠٠	٨٠٠	٧٠٠	٦٠٠								

حروف ابجدك جمله صغرى

ا	ب	ج	د	هـ	و	ز	ح	ط	ي	ك	ل
٦	٨	١٠	٩	٨	٧	٦	٥	٤	٣	٢	١
م	ن	س	ع	ف	ص	ق	ر	ش	ت	ث	
٨	٤		٨	١	٦	٨	١٠	٦			
خ	ذ	ض	ظ	غ							
٦	٦	٨	٤	٦							

Yıldıznâme'de bu cetvellerden yola çıkılarak hastalığın keşfi; bir işin hayır için mi, şer için mi olduğu; sözün doğru mu, yalan mı olduğu; bir yerde oturmanın hayırlı mı, hayırsız mı olduğunun nasıl hesap edileceği anlatılır. Örneğin hastalığın keşfi için şu bilgiler verilmiştir: Bir kişi hastalanmışsa ve hastalığının ne olduğu bilinmiyorsa hasta ile annesinin ismini ebced-i kebirle hesaplayıp topladıktan sonra sonuç beşe bölünür. Kalan bir ise ilaç lazımdır. İki kalırsa kişi nazara uğramıştır. Üç kalırsa sihir söz konusudur. Dört kalırsa cin şerrine, beş kalırsa romatizma illetine uğramıştır (1330, s. 72).

X. İşe Başlanacak Zamanın Tayini, Yıldızların Dostluk ve Düşmanlıkları, Tılsımlar

Yıldıznâmelerde herhangi bir işe başlamak için uygun zamanın tespiti de seyyarelerin gökyüzündeki durumuna göre belirlenir. Buna göre, bir işe başlamak için Kamer'in Zühre veya Müşterî burcunda olması gerekir. Bu durumda maksadın hâsıl olacağı düşünülür. Yıldızların birlikte olması etkiyi artırır. Bu nedenle yıldızların ve burçların birbirleriyle dost-düşman olma durumları da bilinmelidir. Bunun için Avanzâde Mehmet Süleyman birbiriyle dost ve düşman olan burçları da eserine almıştır:

Sonuç

Gök cisimlerinin yeryüzündeki etkileri, onların insanların hâl ve istikballeri üzerinde de etkili olduğu düşüncesini doğurmuş; ilm-i ahkâm-ı nücûm, kadim kültürlerden bugüne etkisi devam eden bir okült bilgi olarak varlığını sürdürmüştür. Fal, sihir, büyü vb. diğer gizli ilimler gibi ilm-i nücûma yönelmenin altında da insanoğlunun geleceğe hükmetme, bilinmeyi öğrenme arzusu yatmaktadır. İlm-i nücûmda kişilerin doğum anında yıldızların durumu ve etkilerine bakılarak yıldız haritaları oluşturulur ve yıldızların farklı pozisyonlarında karşılaşabilecekleri durumlardan insanlar haberdar edilir. Zâyiçe denilen bu yıldız haritaları, dünyanın yörüngesine paralel on sekiz derece genişliğinde bir daireden meydana gelir. Bu daire, her biri yılın bir ayını temsil eden burçları içeren on iki bölüme ayrılır. Her seyyarenin kendine has özellikleri vardır ve mensuplarının fiziki özelliklerine ve karakterlerine yön verir. İlm-i nücûmun ne kadar ilgi çektiği, kütüphanelerde yer alan ve müellifi bilinen-bilinmeyen çok sayıdaki yıldıznâmeden anlaşılmaktadır. Gizli ilimlere ilgisi konu ile ilgili yayımladığı diğer eserlerden de anlaşılan Avanzâde Mehmet Süleyman da bir *Yıldıznâme* yayımlamıştır. Bu makalede, 20. yüzyılın başında yayımlanan eser incelenmiş ve yazarın mevcut bilimsel gelişmeler ışığında bu ilme bakışı tespit edilmeye çalışılmıştır. Eserde bu kadim ilmin; temel terimler, seyyareler, seyyarelerin özellikleri, tâlî zâyîçesi, burçlar ve özellikleri bağlamında ele alındığı görülmüştür. Avanzâde Mehmet Süleyman bu temel bilgilerin yanında Doğu ve Batı toplumlarında ilm-i nücûma bakışı, filozofların ve tarihî şahsiyetlerin görüşleriyle açıklamış; satır aralarında kendi düşüncelerine de yer vermiştir. Bu bilgilerin “eski” olduğunun altına çizen Avanzâde Mehmet Süleyman, bu kadim bilgiyi kıymetli bulmakla beraber kimi boşluklarına ve tesadüfiliğine işaret etmiştir. Eserin yazıldığı dönemdeki bilimsel gelişmeleri hatırlatmış, ilm-i ahkâm-ı nücûmun bir dönüşüm geçirmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yazar, temelinin zayıf deliller üzerine oturduğunu düşündüğü bu “ilm”in etrafında oluşan gelenekleri, kültürel bir unsur olarak önemsemiş, yok olmaması için de onları kayda geçirmek istemiştir. Diğer yandan, bu gizli ilmin bilimsel keşifler sonucu halk nezdinde eski değerini kaybettiği bilinciyle, ilm-i nücûmun “ilm-i nücûm-ı hakîkî/ilm-i heyet (astronomi)” olarak gelişimini sürdüreceğini öngörmüştür.

Kaynaklar | References

- Akın, F. (2022). 20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda kıyâfet ilmi: Avanzade Mehmet Süleyman. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 697-714.
- Aslan, M. (2023). Avanzade Mehmed Süleyman'ın Ulûm-ı hafiyeden âyine ile keşf-i istikbâl adlı fal kitabı. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(26), 207-222.
- Avanzâde Mehmed Süleyman (1330). *Ulûm-ı hafiyeden yıldızname*. Yeni Osmanlı Matbaası (A. Asadoryan ve Mahdumları Matbaası).
- Aydın, M. (1995). Fal. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 12, s. 134-138). TDV Yayınları.
- Babaoğlu, A. (1997). *Okkultizm*. BDS Yayınları.
- Burton, D. ve Grandy, D. (2005). *Büyü, gizem ve bilim - Batı uygarlığında okült*. Varlık Yayınları.
- Çelebi, İ. (2013). Yıldızname. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 43, s. 545-547). TDV Yayınları.
- Çelebi, İ. (2013). Zâyirçe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 44, s.160-162). TDV Yayınları.
- Çeltik, E. S. (2017). *Avanzâde Mehmet Süleyman-Kültür ve edebî hayatımıza katkıları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çiftçi, H. A. (2017). Çeşitli kültürlerdeki okült inanç ve uygulamaların Türk-İslam kültürüne yansımaları üzerine bir inceleme. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD) (The Journal of Islamic Civilization Studies)*, 2(2), 195-219.
- Demirci, K. (1992). Burç. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C. 6, s. 421-422). TDV Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Aydın Kitabevi Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2014). *Cinci büyüleri yıldızname*. Derin Yayınları.
- Fehd, T. (2000). İlmi-i ahkâm-ı nücûm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 22, s.124-126). TDV Yayınları.
- Gür, N. (2012). Osmanlı fal geleneği bağlamında yıldızname, falname ve tâlinâme metinleri. *Milli Folklor*, 24(96), 202-215.
- Kaplan, M. (2015). *Hayriyye-i Nâbî (inceleme-metin)*. AKM Yayınları.
- Kutluer, İ. (1992). İslâm literatüründe burç. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 6, s. 422-424). TDV Yayınları.

- Levend, A. S. (1984). *Divan edebiyatı-kelimeler ve remizler mazmunlar ve mefhumlar*. Enderun Kitabevi.
- Sezer, S. (yty). *Osmanlıda fal ve falnameler*. Milliyet Yayınları.
- Şemseddin Sami (yty). *Kâmûs-ı Türki*. Çağrı Yayınları.
- Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* (2010). Mehmed Süleyman (Avanzade). Murat Yalçın (Ed.). (C. II, s. 699-700). YKY.

İnternet Kaynakları

- Gnaeus Pompeius Magnus (2024, 25 Ağustos) Wikipedia içinde
https://tr.wikipedia.org/wiki/Gnaeus_Pompeius_Magnus
- Augustus (2024, 25 Ağustos) Wikipedia içinde
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Augustus>
- Caracalla (2024, 27 Ağustos) Wikipedia içinde
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Caracalla>
- Nostradamus (2024, 15 Ekim) Wikipedia içinde
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Nostradamus>